

Obsah

PŘEDMLUVA	9
PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK	10
1. POZNÁMKY K MORFOLOGII ÚSTNÍ SLIZNICE	12
2. ZÁSADY VYŠETŘENÍ PACIENTA	15
2.1. Anamnéza	15
2.2. Objektivní nález a postupy při vyšetřování dutiny ústní	16
2.2.1. Histopatologické změny	17
2.2.2. Morfologie slizničních projevů	18
Primární eflorescence	18
Sekundární eflorescence	18
2.2.3. Lokalizace a trvání projevů	19
2.2.4. Vlastní vyšetření	20
2.3. Pomocná laboratorní vyšetření	21
2.3.1. Hematologické vyšetření	21
2.3.2. Imunologické vyšetření	21
2.3.3. Bioptické vyšetření	21
2.3.4. Mikrobiologické vyšetření	22
Virologické vyšetření	22
Bakteriologické vyšetření	23
Mykologické vyšetření	24
2.4. Konziliární vyšetření	24
3. BĚŽNÉ ANATOMICKÉ ODCHYLKY ÚSTNÍ SLIZNICE	26
3.1. Linea alba	26
3.2. Fordyceovy skvrny/granule (morbus Fordyce)	26
3.3. Leukoedém	26
3.4. Fyziologické melaninové pigmentace	26
4. VROZENÉ ANOMÁLIE A VÝVOJOVÉ ODCHYLKY ÚSTNÍCH SLIZNIC	28
4.1. Rozštěpy rtu	28
4.2. Dvojitý ret	28
4.3. Uvula bifida/hypoplazie uvuly	28
4.4. Ankyloglosie (lingua acreta, přirostlý jazyk)	28
4.5. Naevus spongiosus albus (bílý houbovitý névus, Cannonova nemoc, white sponge nevus)	29

4.6. Darierova nemoc (hereditární folikulární dyskeratóza)	29
4.7. Lingua geographica (mapovitý jazyk, glossitis migrans)	29
4.8. Lingua plicata (l. gyrata, l. scrotalis, l. cerebriformis, l. fissurata)	30
4.9. Vroubkovaný jazyk (imprese na hranách jazyka)	30
5. ZEVNÍ PŘÍČINY	32
5.1. Fyzikální vlivy	32
5.1.1. Traumatické změny na ústní sliznici	32
Traumatický vřed	32
Neurodystrofický vřed ústní sliznice	33
Traumatická gingivitida/stomatitida	33
Granuloma fissuratum	33
Stomatitis z přikusování (morsicatio buccarum et labiorum)	33
Frikční keratóza	34
Válečková stomatitis (cotton roll stomatitis)	34
Hematom ústní sliznice	34
Sukční trauma patrové sliznice	34
Cheilitis simplex	34
Cheilitis exfoliativa	34
5.1.2. Stomatitidy z termických vlivů	35
5.1.3. Galvanická stomatitida	35
5.1.4. Aktinická cheilitida (cheilitis actinica, solaris, abrasiva)	36
5.2. Chemické vlivy	36
5.2.1. Stomatitidy z vlivů chemických (poleptání)	36
5.2.2. Toxické vlivy xenobiotik	36
Polékové stomatitidy toxického původu	38
5.2.3. Změny na sliznici dutiny ústní vlivem užívání tabáku	40
Kuřácká melanóza	40
Kuřácká leukokeratóza (stomatitis fumantium, leukokeratosis nicotinic palati)	40
Kuřácká leukoplakie	41
Dlaždicobuněčný karcinom ústní sliznice	41
5.2.4. Exogenní pigmentace	41
Amalgámová tetováž	42
Metalické pigmentace gingivy	42
Pigmentace způsobené těžkými kovy a jejich solemi	42
5.3. Virové infekce	43
5.3.1. Onemocnění ze skupiny „herpes simplex virus“	43
Primární gingivostomatitis herpetica	44
Eczema herpeticatum Kaposi (pustulosis varioliformis)	45
Stomatitis herpetica (recidivans)	45
Herpes simplex labialis	46
5.3.2. Onemocnění ze skupiny „varicella zoster virus“	46
Varicella (plané neštovice)	46
Herpes zoster (pásový opar)	47
5.3.3. Onemocnění ze skupiny Epstein-Barróvé viru a cytomegalovirů	48
Infekční mononukleóza (monocytární angína, Pfeifferova nemoc)	48
„Hairy“ leukoplakie (vlasatá leukoplakie)	49
Cytomegalovirová choroba	50
5.3.4. Enterovirové infekce	50
Herpangína	50

Vezikulózní stomatitida s exantémem na rukou a nohou (hand-, foot- and mouth disease)	51
5.3.5. Spalničky (morbilli)	51
5.3.6. Papilomavírové infekce (human papillomavirus - HPV)	51
5.3.7. Projevy primoinfekce HIV (human immunodeficiency virus) v dutině ústní	52
5.4. Bakteriální infekce	53
5.4.1. Nekrotizující onemocnění parodontu	53
Akutní nekrotizující ulcerózní gingivitis	53
Nekrotizující ulcerózní parodontitis	54
5.4.2. Impetigo contagiosa streptogenes	55
5.4.3. Syfilis (lues, příjice)	55
5.4.4. Tuberkulóza	57
5.5. Mykotické infekce	58
5.5.1. Orální kandidóza (dříve moniliáza, soor, moučnivka)	58
Akutní pseudomembranózní kandidóza	59
Akutní erytematózní kandidóza	60
Chronická pseudomembranózní kandidóza	60
Chronická hyperplastická kandidóza	60
Chronická erytematózní, atrofická kandidóza	60
Angulární kandidóza	60
Glossitis rhombica mediana (Brocquova-Pautrierova glossitis)	61
Lingua villosa nigra	61
5.5.2. Systémové mykózy (hluboké invazivní mykózy)	62
5.6. Projevy karence vitaminů (A a B skupiny) a Fe na ústní sliznici	62
6. VNITŘNÍ PŘÍČINY	64
6.1. Imunopatologická onemocnění ústních sliznic	64
6.1.1. Alergická reakce, hepersenzitivita ústních sliznic	65
Alergická poléková stomatitida (stomatitis medicamentosa)	66
Angioedém	66
Stomatitis při kontaktních alergiích (stomatitis venenata)	66
6.1.2. Projevy autoimunitních onemocnění na ústní sliznici	67
Skupina pemfigu	67
Skupina pemfigoidu	69
Dermatitis herpetiformis (Duhring-Brocqova nemoc)	71
Epidermolysis bullosa	71
Lupus erythematoses	72
Psoriáza (psoriasis vulgaris)	73
Sjögrenův syndrom	74
6.1.3. Stomatitidy s účastí imunitních reakcí	75
Orální lichen planus	75
Orální lichenoidní léze (lichenoidní reakce ústní sliznice)	77
Erythema exsudativum multiforme Hebrae (multiformní erytém, EEM)	77
Stevensův-Johnsonův syndrom	78
Recidivující afty	78
Behçetův syndrom	82
Tourainova aftóza	82
6.1.4. Imunodeficitní stavy	82
Změny v dutině ústní při HIV-infekci/AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome, syndrom získané imunodeficiencie)	83
6.2. Změny v dutině ústní v důsledku systémových onemocnění	87
6.2.1. Změny v dutině ústní při chorobách krevetvorby a cév	88

Onemocnění červené krevní řady	88
Onemocnění bílé krevní řady	90
Krvácivé choroby (hemoragické diatézy)	91
Vaskulární anomálie	93
6.2.2. Změny v dutině ústní při onemocnění srdce a krevního oběhu	93
6.2.3. Změny v dutině ústní při onemocnění dýchacího systému	94
6.2.4. Změny v dutině ústní při onemocnění trávicího ústrojí	94
Crohnova choroba (morbus Crohn)	94
Ulcerózní kolitida (colitis ulcerosa)	95
Celiakie (glutenová enteropatie)	95
6.2.5. Změny v dutině ústní při onemocnění ledvin	95
Uremická stomatitida	95
6.2.6. Změny v dutině ústní při poruchách metabolismu a u onemocnění žláz s vnitřní sekrecí	95
Glykogenózy a mukopolysacharidózy	95
Diabetes mellitus	96
Nedostatečná funkce štítné žlázy (hypothyreóza)	96
Zvýšená funkce štítné žlázy (hyperthyreóza)	96
Snížená funkce štítné žlázy (hypothyreóza)	96
Zvýšená funkce příštítných tělísek (hyperparathyreóza)	97
Primární hypofunkce kůry nadledvin (Addisonova nemoc)	97
Akromegalie	97
6.2.7. Paraneoplastické procesy	97
6.3. Endogenní pigmentace	97
6.3.1. Melaninové pigmentace	98
Melaninové pigmentace způsobené zvýšenou produkcí melaninu	99
Melaninové pigmentace při celkových chorobách	100
Melaninové pigmentace způsobené lokální proliferací melanocytů a névových buněk	101
Melaninové pigmentace s maligní proliferací abnormálních melanocytů	102
6.3.2. Hemochromatóza	102
6.3.3. Porfýrie	102
6.3.4. Barevné změny cévního původu	102
7. POTENCIÁLNĚ MALIGNÍ AFEKCE SLIZNICE DUTINY ÚSTNÍ	103
7.1. Leukoplakie	105
7.1.1. Proliferativní verukózní leukoplakie	106
7.2. Erytroplakie	107
7.3. Erytroleukoplakie	107
7.4. Orální submukózní fibróza	107
7.5. Dyskeratosis congenita	107
7.6. Chronická hyperplastická kandidóza	107
7.7. Orální lichen planus – atrofická a erozivní forma	108
7.8. Diskoidní lupus erythematoses (DLE) – atrofická a erozivní forma	108
7.9. Epidermolysis bullosa	108
7.10. Syfilitická glositida	108

7.11. Aktinická cheilitida (cheilitis actinica, solaris, abrasiva)	108
7.12. Sideropenická dysfagie (Pattersonův-Kellyův, Plummerův-Vinsonův syndrom)	108
8. POZNÁMKY K DIFERENCIÁLNÍ DIAGNOSTICE SLIZNIČNÍCH LÉZÍ ÚSTNÍ DUTINY	109
8.1 Pigmentové léze	109
8.2. Symptom bílé plochy na ústní sliznici	109
8.3. Symptom červené plochy na ústní sliznici	110
8.4. Eroze a puchýř na ústní sliznici	111
8.5. Vředy na ústní sliznici	115
8.5.1. Vředy postihující primárně gingivu	115
8.5.2. Vředy nepostihující primárně gingivu	115
8.5.3. Vředy u specifických zánětů	116
8.6. Záněty rtů (cheilitis)	117
8.6.1. Přehled cheilitid	117
8.6.2. Bolavé ústní koutky (stomatitis angularis)	118
8.6.3. Melkerssonův-Rosenthalův syndrom	119
8.7. Makroglosie a mikroglosie	119
8.7.1. Vrozené anomálie velikosti jazyka	119
8.7.2. Získané anomálie velikosti jazyka	120
8.8. Patologie povlaku jazyka	120
8.8.1. Pvlak patologicky zmnožený	121
8.8.2. Pvlak patologicky zmenšený	121
8.9. Záněty jazyka (glossitis)	122
8.9.1. Přehled glositid	122
9. CHOROBY ÚSTNÍ DUTINY/PROJEVY V ÚSTNÍ DUTINĚ SPOJENÉ S PATOLOGÍÍ ÚSTNÍ SLIZNICE	124
9.1. Slinná sekrece a její poruchy	124
9.1.1. Funkce sliny	124
9.1.2. Sekrece sliny	125
Kvantitativní stanovení sliny (Škachův test)	125
9.1.3. Poruchy slinné sekrece	125
Ptyalismus (sialorrhoea)	125
Hyposialie (snížená slinná sekrece)	126
Xerostomie	126
9.2. Glosodynie a stomatodynie	127
9.3. Zápach z úst (foetor ex ore, halitosis)	128
10. TERAPIE SLIZNIČNÍCH ONEMOCNĚNÍ	130

10.1. Obecné zásady terapie slizničních onemocnění	130
10.2 Nové trendy v terapii onemocnění sliznic ústní dutiny	131
10.2.1. Terapie ozonem	131
10.2.2. Terapie laserem	132
10.2.3. Biologická léčba	132
10.2.4. Další látky s potenciálem využití v rámci léčby slizničních onemocnění	133
PODĚKOVÁNÍ	134
LITERATURA	135
PŘÍLOHA	139
SEZNAM OBRÁZKŮ	145
SEZNAM TABULEK	145